

wat heb ik aan m'n leven. Hij wreef over zijn adamsappel.

„Een, drie, vijf, zes, zeven, jij Lenie kusje geven”, riep ze opgewonden. „Goed hè”.

De vrouw naast hem drukte het kussen in haar buik, waarna ze onverminderd voortschommelde.

„Ander”, zei Greetje, „A, B, C, D, E, F, G, I, K?”

En al die tijd wreef hij over zijn adamsappel, alsof het een dichtknobbel was die tegen wil en dank in beweging moest blijven: alles beter dan stilstand. A, B, C, D, E, F, G, I, K, het wordt tijd dat ik emigreren ga, dacht hij. Of het wordt tijd dat ik Salko verrot sla. Allemachtig, dit verdient Greetje niet. Kan zij het helpen! „A, B, C, D, E, F, G, I, K, Lenie maakt chocoladevla”.

De personages schijnen allemaal wel een beetje gekte in zich te dragen, maar dat kan men hun, gezien de aard van hun levensloop, nauwelijks kwalijk nemen. Stordend is wel, dat de schrijfster, verdwalend in haar eigen zin voor detail, hun gedachten meegeeft waarvan elk zinnig mens op de duur gek zou worden. Alles wat gevoeld of gezien wordt, moet nodig met iets worden geassocieerd, zodat bijna elke bladzijde een paar vergezochte vergelijkingen bevat, zoals „De bon kleefde aan haar handpalm zoals een koffiezakje aan de filter als ze het, voordat ze de koffie erin scheppte, met filter en al onder de kraan hield”. En Greetje, die zich op een gegeven ogenblik uit angst in de overgordijnen wikkelt, wordt een geplooid sneeuwpop. „Nee, de gelaagde sneeuwman. Dat klonk beter. „Dag Sneeuwman”, zei ze en liet haar handen over de bobbel in het gordijn gaan”.

Vreemd is misschien wel dat deze gedachte bij Lenie opkomt terwijl haar minnaar bezig is haar man halfdood te slaan. Dat ze na vijfentwintig jaar saai huwelijksleven toch nog liefde voelt voor Louis wordt op het einde verrassend duidelijk, wanneer Lenie, Louis en Greetje alleen achterblijven en een ongelukkig tafereeltje met de zwaar toetageerde Louis

Flip Willemsen (°1952).

bijna vredig wordt. En daarin ligt dan ook het mooie van deze roman: Flip Willemsen weet op een aangrijpende manier een portret te schilderen van een ouder wordend stel, dat door wel en wee van elkaar is weggegroeid, maar door hetzelfde wel en wee toch ook aan elkaar verknocht is. Zo denkt Louis wanneer Lenie treurend bij het graf van Josja zit: „Ze hamstert tranen in d'r wangen, dacht hij. Een uitpuilende provisiekast. En o wee als ik eraan kom. Afblijven Commandeur. Huil dan, huil dan, huil. Maar dat deed ze niet. 'Doe dan in ieder geval je jas goed dicht. Zo vraag je om een longontsteking”.

Kam je haren, knoop je jas dicht want ik houd van je: de dwaasheid van de personages ligt in hun overmogen om hun liefde te uiten. En dat is gevaarlijker dan men op het eerste gezicht wel zou denken.

Gerti Wouters

FLIP WILLEMSSEN, *De Gelaagde Sneeuwman*, Querido, Amsterdam, 1990, 115 p.

Het zijspoor van de actualiteit

Einde 1989 hadden in Oost-Europa enkele politieke en sociale aardverschuivingen plaats, stromingen en bewegingen die, althans op de tijdschaal van de geschiedenis, simultaan verliepen, alsof deze opstand van de horden

op een afgesproken teken was begonnen. Het meest spectaculaire gebeuren zal wel de afbraak van de Berlijnse muur zijn geweest, maar tegelijk ging de aandacht van het zogeheten vrije Westen toch ook naar de val van enkele dictatoriale communistische regimes die niet langer opgewassen bleken tegen de bruisende democratische beweging die zich van de Oude Wereld meester maakte. Zo'n regime was dat van de Roemeense Conducator (lees: Führer) Nicolae Ceausescu, die nog in de zomer van datzelfde jaar '89 had verklaard: „ik heb een systeem geschapen dat superieur is aan welke vorm van parlementaire democratie ook en dat directe deelname van het gehele volk aan het beleid in alle sectoren waarborgt”. Intussen was dit „genie van de Karpaten” er wel in geslaagd zijn land aan de rand van de afgrond te brengen en de autochtone cultuur te vernietigen. Niet lang daarna braken de onlusten uit en werd Ceausescu samen met zijn vrouw geëxecuteerd. Een tijdperk was afgesloten.

Op het ogenblik dat de gebeurtenissen in Roemenië in deze historische stroomversnelling terechtwamen, was de Vlaamse schrijfster Elisabeth Marain bezig met een grondig onderzoek naar de achtergronden van het corrupte

BEELDENE KUNST

regime en de al dan niet ondergrondse verzetsbewegingen die het vooralsnog probeerden een halt toe te roepen. Haar uitgever, Julien Weverbergh, zelf een kenner van het land en zijn volk, berichtte in zijn boek *Nacht in Roemenië* (1989), dat eigenlijk een door hem samengestelde en toegevoegde verzameling „feiten, relaties, getuigenissen en cartoons” was en waaruit de bovenstaande citaten werden gelicht, dat Marain ter plaatse was geweest om deze getuigenissen uit de eerste hand te verzamelen: „Op 16, 17 en 18 mei 1989 poogde de Vlaamse schrijfster Elisabeth Marain, die speciaal naar Roemenië was gereisd onder het mom van een culturele opdracht, vruchteloos Doina Cornea op een vooraf in het geheim afgesproken plaats in Cluj te ontmoeten” (p. 161). Doina Cornea was het boegbeeld van het verzet, een passionaria die niet wou en kon zwijgen en als zodanig een persoonlijkheid die sterk tot de verbeelding van schrijvers en kunstenaars sprak (spreekt) en bijgevolg als een dankbaar personage in een roman zou kunnen optreden. De vermelde culturele opdracht was dan ook naar alle waarschijnlijkheid in de eerste plaats een mom om een boek, c.q. een roman te schrijven over Roemenië en zijn dictator. Een gedroomd thema, ware het niet dat de geschiedenis zo zijn ironische trekjes heeft en een dictator ten val brengt, zonder zich te bekommeren om (Vlaamse) auteurs die daarover nu net een boek aan het maken zijn. Er valt natuurlijk altijd een mouw aan te passen: de schrijver laat alle expliciete verwijzingen naar land en personen weg en dicht hun een universele, exemplarische waarde toe, zodat het boek uiteindelijk toch nog handelt over de menselijke hunker naar vrijheid en rechtvaardigheid. Zo ontstond mogelijk *Kameraad President*, een boek geïnspireerd op het Roemenië van Ceausescu, dat dus bijna een historische roman was geworden. Qua conceptie is *Kameraad President* evenwel in wezen een docudrama, met per-

Elisabeth Marain (°1943).

sonages en toestanden die je ook in een roman aantreft, maar die hier zo dicht tegen de inmiddels verdwenen actualiteit aanleunen, dat het documentaire karakter al te duidelijk aan het licht komt. Men herkent *Rosalie Niemand*.

Hoofdpersonage is de freelance journaliste Lisa die naar het bewuste land reist en er o.m. contact zoekt met de legendarische Duna Dunaï. Het boek is de reconstructie van haar (zoek)tocht, waarbij zowel de wederwaardigheden van Lisa en haar reisgezelschap worden verteld, als de persoonlijke geschiedenissen van de belangrijke personages die zij ontmoet of wil ontmoeten. Het hele verhaal is vlot verteld, zonder echte literair waardevolle uitschieters, en zelfs de al te expliciete verwijzing naar Kundera („... de lichtheid van het bestaan. De draaglijke lichtheid”, p. 223) kunnen dat niet verhelpen. Het boek is uit drie delen opgebouwd: „Hij”, „Zij” en „De anderen”, en dat is toevallig net wat uitgever Weverbergh in zijn hogervermelde boek had gedaan, toen hij het eerste hoofdstuk opsplijste in „De Conductor”, „De Conductor en Elena” en „De Conductor, Elena en de anderen”, waarbij wel andere „anderen” waren bedoeld.

Paul van Aken

ELISABETH MARAIN, *Kameraad President*, Houtekiet, Antwerpen-Baarn, 1990, 240 p.

BEELDENE KUNST

De ene en de andere
Karel Appel

Het omslag van het boek en het affiche voor de bijbehorende tentoonstelling in het Haags Gemeentemuseum (tot en met 1 april 1991) tonen een fragment van een groot schilderij van Karel Appel uit de recente naaktserie. Het is getiteld „zwart-wit naakt” en laat een diagonale, zwevende figuur zien, waarvan alleen de armen, het hoofd en een been gedeeltelijk zwart zijn afgelijnd, en die lijkt op te gaan in het wit van een doorstreept vlak op een zwarte ondergrond. Het maakt deel uit